

УДК [94:329.733 ОУН(б)] (477.44) “1949/1951”

*Віталій СОЛОВЕЙ***ВІННИЦЬКИЙ НАДРАЙОННИЙ ПРОВІД ОУН(б):
СТРУКТУРА, ПРОПАГАНДИВНІ ЗАХОДИ (1949–1951)**

Проаналізовано особливості підпільної боротьби Вінницького надрайонного проводу ОУН(б) в 1949–1951 рр. Звернено особливу увагу на склад учасників українського підпілля, терени його поширення та пропагандивно-інформаційну діяльність серед населення. Простежено співпрацю учасників визвольного руху західноукраїнського регіону з сусідньою Кам'янець-Подільською обл. Розкрито заходи Управління МДБ УРСР щодо ліквідації оунівських структур на Вінниччині.

Ключові слова: Вінницький надрайонний провід ОУН(б), УМДБ, пропагандивно-інформаційна діяльність.

За сучасних суспільно-історичних умов в Україні тема українського визвольного руху в середині ХХ ст., зокрема діяльності Організації Українських Націоналістів (ОУН) та Української Повстанської Армії (УПА), набула нового значення. Відкриття архівів радянських спецслужб дало можливість нового комплексного вивчення й аналізу проблематики, яку неоднозначно сприймали на Сході та Півдні України. Це стосується і регіону Поділля, де український визвольний рух у добу Другої світової війни та повоєнні роки висвітлено недостатньо.

Серед публікацій, які розкривають тему визвольного руху на Вінниччині, є нова серія “Літопису УПА”, зокрема збірник документів і матеріалів, присвячений діяльності ОУН та УПА на території Центрально-Східної та Південної України (упорядники О. Пагіря і В. Іванченко)¹. Важливу інформацію містить збірник документів за редакцією В. Гурина, де наведено протоколи допитів УМДБ УРСР підпільників Й. Демчука, Г. Левка та П. Приймака². Використано також документи ОУН та силових структур УРСР, що зберігаються в Галузевому державному архіві Служби безпеки України. Відзначимо краєзнавчі студії І. Коломійця, який намагався реконструювати кадровий склад Вінницького надрайонного проводу ОУН³. Важливий фактологічний матеріал збирила Ю. Польова, висвітливши заходи репресивних силових структур щодо ліквідації мережі ОУН(б) у сусідній

¹ Літопис УПА. Нова серія. – Київ; Торонто, 2011. – Т. 18. Діяльність ОУН та УПА на території Центрально-Східної та Південної України / [упоряд. О. Пагіря, В. Іванченко]. – 1159 с.

² Гурин В. Нескорені: національно-визвольний рух на Вінниччині 40–50-х років ХХ ст.: мовою документів та досліджень / В. Гурин, К. Завальнюк, О. Петренко, Т. Стецюк. – Вінниця: ДП “Державна картографічна фабрика”, 2009. – 304 с.

³ Коломієць І. ОУН-УПА на Вінниччині в роки боротьби за Українську Самостійну Соборну Державу / І. Коломієць. – Літин: “Літинська районна друкарня”, 2010. – 247 с.

Кам'янець-Подільській обл.⁴. Окремі проблеми співпраці різних регіональних структур порушують у своїх працях В. Мороз та В. Ільницький⁵.

З метою боротьби проти сталінського тоталітарного режиму, поширення націоналістичного руху в центральних та східних областях України формувалися спеціальні Крайові проводи ОУН. Серед них важливе місце посідав Крайовий провід ОУН “Поділля”, що поширював свої повноваження на Тернопільську область та територію на схід від р. Збруч (насамперед Кам'янець-Подільську й Вінницьку обл.)⁶. До Крайового проводу “Поділля” входило три окружні проводи: Чортківський, Тернопільський, Кам'янець-Подільський. У складі Кам'янець-Подільського окружного проводу наприкінці війни та в повоєнні роки діяли надрайонні проводи: Білогірський, Чемеровецький, Ярмолинецький, Дунаєвський, Вінковецький, Кам'янець-Подільський та Вінницький⁷.

У липні 1949 р. за вказівкою керівника Кам'янець-Подільського окружного проводу ОУН(б) Григорія Левчука-“Томона” Вінницький надрайонний провід очолив Йосип Демчук-“Луговий”, який з серпня 1946 до липня 1949 р. керував Дунаєвським надрайонним проводом. Разом із Демчуком на території області діяли члени ОУН(б): Петро Колісник-“Черник”, 1927 р. н., уродженець села Чорнокінці Тернопільської обл.; Трендяк Григорій-“Мирон”, 1925 р. н., уродженець Миколаївського району Дрогобицької обл.; Володимир Юркевич-“Змагун”, 1929 р. н., уродженець Підгасцького р-ну Тернопільської обл., прибув на територію Вінницької області в жовтні 1949 р.; Левко Григорій-“Шепель”, 1924 р. н., уродженець Тернопільської обл., на Вінниччині перебував з жовтня 1950 р.; Гупало Михайло-“Степан”, 28 років, родом із Львівської області, прибув в жовтні 1950 р.; Паюк Володимир-“Нечай”, 1930 р. н., родом із села Женишківці Вінковецького р-ну Кам'янець-Подільської області. Перебував у підпіллі з червня 1950 р.; “Сурмач”, 22 роки, родом із Станіславської обл., був скерований в розпорядження “Лугового” у вересні 1950 р. керівником крайового проводу ОУН “Поділля” Василем Бесем-“Уласом”⁸.

Через прагнення закріпитися на східних теренах ОУН робить спроби поширити свій вплив на Вінницьку та Київську області. Як наслідок, у 1949 р. організований “Луговим” Вінницький надрайонний провід було підпорядковано Кам'янець-Подільському окружному проводу ОУН⁹. Лінія зв'язку на захід проходила через керівника Вінковецького надрайонного проводу Василя Николина-“Богдана”, якому підпорядковувалися Михайло Криса-“Кобзар”, “Коваль” та Володимир Скоренький-“Богун”. Далі через “Богдана” лінія зв'язку проходила через

⁴ Польова Ю. Крах Кам'янець-Подільського окружного проводу Українських Націоналістів у 1951–1952 рр. / Ю. Польова // Гілея: науковий вісник. – Київ, 2011. – Вип. 50(8). – С. 174–179.

⁵ Мороз В. Кадровий склад крайового осередку пропаганди ОУН Подільського краю / В. Мороз // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів, 2014. – Вип. 24. – С. 279–292; Ільницький В. Карпатський край ОУН в українському визвольному русі (1945–1954 рр.): монографія / В. Ільницький. – Дрогобич: Посвіт, 2016. – 696 с.

⁶ Мороз В. Кадровий склад крайового осередку пропаганди ОУН... – С. 280.

⁷ Літопис УПА. Нова серія. – Т. 18. – С. 26.

⁸ Галузевий державний архів Служби Безпеки України (далі – ГДА СБУ). – Ф. 5. – Спр. 67825. – Т. 1. – Арк. 32–34.

⁹ Польова Ю. Крах Кам'янець-Подільського окружного проводу... – С. 176.

керівника Дунаєвського надрайонного проводу ОУН Хому Мартюка-“Алкіда”, а від нього до Кам’янець-Подільського надрайонного проводу ОУН¹⁰.

Навесні 1950 р. на територію Вінницької області прибув провідник Крайового проводу ОУН “Поділля” Василь Бей-“Улас” із метою перевірки стану внутрішньо-організаційної та пропагандивно-виховної роботи Вінницького надрайонного проводу під орудою Йосипа Демчука. Після інспектування цього проводу відправився на територію Кам’янець-Подільської обл. – у село Дашківці Віньковецького р-ну. Там, в одній із конспіративних квартир, провів протягом тижня спеціальний оунівський вишкіл. Зокрема, “Улас” прочитав низку лекцій на суспільно-політичну тематику з критикою повоєнної політики компартійної влади. На цих зборах були присутні керівники надрайонних проводів Василь Николин-“Богдан” (Віньковецький надрайонний провід), Хома Мартюк-“Алکید” (Дунаєвський надрайонний провід) та Йосип Демчук-“Луговий” (Вінницький надрайонний провід)¹¹.

У жовтні 1950 р. В. Бей прибув до Вінницької області, де проживав на конспіративних квартирах в селах Зарванці, Стодульці та Почапинських хуторах. До його приїзду в розпорядження керівника Вінницького проводу Йосипа Демчука прибув “Сурмач” і привіз його кодову записку (т. зв. грипс). Відтак на його адресу 1001 через “Богдана” почала надходити пропагандивна література та листи, які доставляли члени ОУН Михайло Гупало-“Степан” та Володимир Паюк-“Нечай”. Як свідчать кримінальні справи УМДБ УРСР по Вінницькій обл. за 1951 р., В. Бей проводив організаційну роботу в області через активістів ОУН “Черника”, “Степана”, “Шепеля”, “Нечая”, “Мирона”, яким доручав заходи щодо вербування нових членів і пошуку конспіративних квартир, розгортання пропагандивної діяльності. Водночас він неодноразово зустрічався із членами ОУН, що прибували із західних областей України¹², зокрема із членами Карпатського краю ОУН “Юрком” та “Богданом” із Дрогобицької обл. Восени 1950 р. Вінницький провід було поділено на три пропагандивно-бойові групи: одна діяла на території Вінницького р-ну, друга – Михайло Гупало-“Степан” та Володимир Паюк-“Нечай” – в Барському р-ні, третя, у складі новоприбулих “Юрка” та “Богдана”, на території Муровано-Курилівецького р-ну¹³. У вересні-жовтні 1949 р. на Вінниччину з Дрогобицької обл. було скеровано ще двох підпільників – Петра Приймака-“Ярка” (родом із с. Бортники, Ходорівського р-ну Дрогобицької обл.) та Михайла Ганзюка-“Терентія” (уродженець с. Перекоринці Муровано-Куриловецького р-ну Вінницької обл.). Обидва підпільники всю зиму 1949–1950 р. переховувалися на горищі в домі батьків Михайла Ганзюка в селі Перекоринці й лише навесні вийшли на зв’язок із надрайонним провідником у Дрогобицькій обл. “Горлісом”, написавши йому листа без зворотного адресата в с. Бірча Комарнівського р-ну, Дрогобицької обл. на ім’я Гіля Івана. Через два місяці вони отримали відповідь, в якій було наказано очікувати “свого товариша”. У грудні 1950 р. до них на зв’язок вийшли вже згадані оунівці “Юрко” та “Богдан”. “Ярко” та “Терентій” стали підпорядковані “Юрку”. Тож група, що діяла на території

¹⁰ ГДА СБУ. – Ф. 5. – Спр. 67825. – Т. 1. – Арк. 144–146.

¹¹ Там само. – Арк. 82–83.

¹² Там само. – Арк. 83–86.

¹³ Коломієць І. ОУН-УПА на Вінниччині... – С. 184.

Муровано-Курилівецького р-ну, складалася вже з чотирьох осіб¹⁴. Певну допомогу в організації підпільної праці місцевим осередкам надав Калуський окружний провід ОУН, який надіслав чотирьох осіб на Вінниччину та інші східноукраїнські області¹⁵.

Близько грудня 1950 р. Й. Демчук-“Луговий” провів у Вінницькому лісі реорганізацію керованих ним підпільних структур: перша група – керівник “Черник”, бойовик “Змагун”; друга – керівник “Мирон”, бойовик “Шепель”; третя – керівник “Степан”, бойовик “Нечай”; четверта – керівник “Луговий”, бойовик “Сурмач”, деякий час залишався при “Луговому”, а пізніше був переведений як бойовик до керівника “Малого”, що прибув на Вінниччину. Такий кадровий розподіл діяв до затримання Й. Демчука радянськими силовими структурами 8 лютого 1951 р.¹⁶.

Українські підпільники прагнули організаційно й кадрово зміцнити осередки ОУН(б) в Калинівському, Вінницькому, Літинському, Жмеринському районах області, зокрема, відбором конспіративних квартир в області, залученням місцевих мешканців до лав ОУН, поширенням антирадянських друкованих видань (листівок, брошур, плакатів та ін.). Серед них виявлено документи ОУН – її програму та ухвали окремих зборів, матеріали УГВР, нариси про славетні українські постаті – Ярослава Осмомисла, Івана Виговського, Івана Самойловича, Маркіяна Шашкевича, Івана Франка, Михайла Грушевського, нариси про окремі козацькі битви, Карпатську Україну 1939 р., листівки “За що бореться УПА”, “Український націоналізм”, “Хто ми і за що боремось”. Конфісковано також друки, в яких звучали заклики до російського народу виступити проти спільного ворога – більшовицького режиму: “Наше ставлення до російського народу”, “Більшовики – російські імперіалісти”, “Більшовицька демократизація Європи”, “Більшовики і національне питання”, “Чи дійсно “старший брат”?”. Одна з листівок стосувалася соціально-політичних проблем Донбасу в радянську добу. Окремі листівки були побутово-виховного характеру (“Боротьба з венеричними хворобами” та ін.)¹⁷.

Силові структури виявили конспіративні квартири, власники яких допомагали оунівцям. Зокрема, в с. Якушенці Вінницького р-ну господар помешкання (між будинком культури та лісництвом) працював ковалем у колгоспі. Його оселя складалася з двох кімнат, в яких у різний час переховувалися члени ОУН “Шепель”, “Змагун”, “Мирон”, “Нечай”. З осені 1950 р. будинок використовували як сховище, на горищі зберігали оунівську періодику та літературу, одяг та продукти харчування. На хуторі с. Почапінці Літинського р-ну в будинку, де проживав Яшук Роман із сім’єю, влітку 1949 р. у стіні було облаштовано невеликий бункер, в якому зберігалася оунівська література та документальний архів. Через деякий час підпільники “Степан” і “Нечай” розібрали його та збудували новий у приміщенні хліва. Вхід у внутрішній бункер вивели в комору. В цьому бункері зберігалася оунівська література, архів, друкарська машинка, портфель з документами та радянські гроші на суму 3 тис. рублів. На горищі будинку в с. Стодальці Жмеринського р-ну (неподалік помешкання голови колгоспу), де проживала жінка з дітьми, оунівці зберігали велику кількість пропагандистської літератури, яку поширював серед

¹⁴ Гурин В. Нескорені: національно-визвольний рух на Вінниччині... – С. 263–264; Коломісць І. ОУН-УПА на Вінниччині... – С. 184.

¹⁵ Ільницький В. Карпатський край ОУН в українському визвольному русі (1945–1954 рр). – С. 268.

¹⁶ ГДА СБУ. – Ф. 5. – Спр. 67825. – Т. 3. – Арк. 219.

¹⁷ Там само. – Т. 8. – Арк. 231–235.

односельців син господині Федір. Водночас там складували продукти харчування (близько 40 кг вершкового масла), худобу та птицю, реквізовану в місцевому колгоспі. В с. Соснівка Вінницького р-ну в місцевого жителя підпільники зробили на горіщі сховище з націоналістичною літературою та архівом. Проте, як свідчить кримінальна справа радянських силовиків, “Черник” розібрав його через те, що дім Василя могла відвідати міліція, оскільки останній переганяв самогон. Інші конспіративні квартири було організовано в селах Щітки, Бірків, Зарванці, Медвеже Вушко, Пултовці, Медведівка на Вінниччині¹⁸.

Підпілля ОУН проводило рейди-реквізиції по місцевих магазинах споживої кооперації (сільпо). Один із підпільників групи “Лугового” Михайло Гупало-“Степан” на допиті засвідчив, що такі операції здійснювалися неодноразово. Зокрема, восени 1950 р. в селі Янів (нині Іванів) Калинівського р-ну підпільники “Черник”, “Змагун”, “Шепель”, “Нечай”, “Сурмач” і “Степан” під керівництвом “Лугового” в ході операції реквізували в місцевого маслозаводу близько 40 кг оливкової олії, 35–40 кг оливок, 30 кг сала. Все це було заховано в бункері в Супрунівському лісі. У вересні 1950 р. в с. Супрунів здійснено рейд на магазин сільпо, звідки було вилучено одяг, взуття, мило, одеколон. Частину речей заховали в Супрунівському лісі, решту – в Зарванському. В листопаді 1950 р. в с. Бухоники Вінницького р-ну було пограбоване ще одне сільпо, з якого забрано тканину, три піджаки, пальто, декілька костюмів, десять пар штанів, радіоприймач, продукти. Все заховали в бункері в Зарванському лісі, а згодом розподілили по конспіративних квартирах. На початку грудня місяця цього ж року на фермі с. Петрик Літинського р-ну було вилучено корову, яку зарубали й обробили на м’ясо в конспіративній квартирі в Почапінських хуторах в одного з прихильників ОУН. У січні 1951 р. в с. Курилівці Жмеринського р-ну в місцевому колгоспі оунівці експропріювали свиню, яку на краю села зарізали, а м’ясо заховали на конспіративній квартирі¹⁹.

Згідно з інструкціями Центрального проводу ОУН (1947, 1948, 1950 рр.), підпільники мали збирати точну інформацію про розташування радянських військових частин, умови життя населення, поширювати націоналістичну літературу, розгортати активну пропагандивну діяльність на фабриках, залізницях, заводах, колгоспах, школах тощо. Водночас залучати до лав ОУН молодь із середньою спеціальною та вищою освітою²⁰. Головними завданнями, які ставило керівництво ОУН перед підпільниками, назвав на допиті УМДБ 28 грудня 1951 р. Григорій Левко-“Шепель”: “1. Закріпитися в районах східних областей України із цією метою підбором і вербуванням власників явочних і конспіративних квартир, де могли би ховатися від переслідування органів безпеки і через них же забезпечити себе продуктами харчування; 2. Проводити антирадянську пропагандивну роботу по поширенню націоналістичних ідей і поглядів; 3. Вивчення місцевого населення з метою подальшого відбору, виховання і вербування потрібних для організації українських націоналістів кадрів, яких в подальшому можна було би використовувати у збройній боротьбі проти радянської влади за її повалення і встановлення так званої

¹⁸ Там само. – Т. 1. – Арк. 35–45.

¹⁹ Там само. – Т. 5. – Арк. 261–263.

²⁰ *Коломієць І.* ОУН-УПА на Вінниччині... – С. 184.

“самостійної України”²¹. Головним інструментом пропагандивної роботи було поширення націоналістичних листівок, які, ймовірно, в області не друкувалися. Література здебільшого надходила до підпільників від керівника Крайового проводу ОУН “Поділля” Василя Бея-“Уласа” або керівників Кам’янець-Подільського окружного проводу ОУН Григорія Левчука-“Гомона”, а пізніше Миколи Качановського-“Скоба”. Найбільше літератури поширювали в селах Вінницького, Барського, Жмеринського, Калинівського р-нів Вінницької області. Це відбувалося зазвичай вночі, коли підпільники більш-менш вільно могли прийти до місцевих жителів. Спершу вони представлялися, назвавши ціль свого приходу, розповідали про ОУН та його боротьбу проти радянської влади, паралельно вивчаючи настрої людини та її ставлення до оунівців. Наприкінці бесіди залишали листівки для читання родичам господаря, якого відвідали²².

Нерідко підпільники вступали у збройні сутички з радянсько-партійним активом. Зокрема, поблизу с. Брусленів Літинського р-ну, восени 1949 р. підпільники Григорій Триндяк-“Мирон” та Петро Колісник-“Черник” застрелили місцевого жителя Степана Янушевського, який намагався затримати їх та доправити до сільської ради. Навесні 1951 р. неподалік с. Кам’яногірка Калинівського р-ну підпільники “Мирон”, “Шепель” та “Сурмач” вступили в конфлікт із місцевим лісником Степаном Бойком. Ймовірно, що останній співпрацював з органами УМДБ і намагався зі зброєю в руках затримати оунівців. У сутичці лісника було вбито, а вилучену гвинтівку заховано в бункері неподалік с. Супрунів. У лютому 1951 р., за донесенням одного з жителів с. Зарванці Вінницького р-ну, викрили місце знаходження одного з підпільників ОУН. Під керівництвом начальника Вінницького УМДБ полковника Касаткіна було проведено спеціальну чекістську операцію щодо його затримання. В ході бою оунівцю вдалося поранити чотирьох співробітників УМДБ і вирватися з оточення. Згідно з таємною постановою ЦК КП(б)У “О некоторых фактах провала чекистско-войсковых операций осуществляемых органами МГБ” № 78/9 від 4 серпня 1951 р., за невдале проведення військової операції на організаторів та учасників цієї операції було накладено стягнення²³.

Для уникнення арешту група “Лугового” важливого значення надавала конспірації. На допиті у вересні 1951 р. про неї дав покази Михайло Гупало-“Степан”. При затриманні та обшуку в нього було знайдено записник темно-сірого кольору з певними позначками. Наприклад, співробітник УМДБ зауважив, що в кутику першої сторінки записника виявив запис “9–10”, а потім в дужках “3 год. потік”. За словами затриманого, перше означало час зустрічі з “Луговим”, тобто 9–10 числа місяця 1950 р., а друге – час (3 година ночі в лісовому масиві неподалік Вінниці біля струмка). На цій самій сторінці були інші позначення: “3–2” та напис “удар. дер.”, а потім “степ. стр.”. Як виявилось, якщо у першому випадку позначалися час і місце зустрічі, то в другому – пароль, за яким “Степан” мав зустрітися з “Луговим”. Оскільки зустріч була в нічний час, то по приході на місце перший мав ударити три рази палицею по дереву, другий у відповідь два рази. Це була перша

²¹ Гурич В. Нескорені: національно-визвольний рух на Вінниччині... – С. 284–285.

²² ГДА СБУ. – Ф. 5. – Спр. 67825. – Т. 1. – Арк. 185–187.

²³ Коломісць І. ОУН-УПА на Вінниччині... – С. 184–185.

частина пароля, далі при безпосередній зустрічі обмінювалися словом-паролем “степ”, відповідь мала бути – “стріла”²⁴.

Репресивно-каральні органи провели численні операції щодо ліквідації окремих структур ОУН та їхніх активістів, які різнилися за масштабами, кількістю військ, термінами і видами. До цієї роботи влада залучала агентуру в населених пунктах, колгоспах і підприємствах, а також спеціальні агентурно-бойові групи. Зокрема, 8 лютого 1951 р. у Вінниці (на вулиці Леніна, поблизу польського костелу) органи УМДБ арештували Йосипа Демчука-“Лугового”. При обшуку в нього було знайдено два пістолети системи “ТТ” та дві обойми, німецьку гранату, 515 радянських рублів та отруйний порошок білого кольору, який підпільник не встиг використати для самоліквідації²⁵.

Арешт “Лугового” змусив посилити конспірацію підпільних структур. Керівництво проводу ОУН у Вінницькій області перейняв Петро Колісник-“Черник”, який був призначений провідником “Малим”. Новий керівник намагався перенести архіви, літературу та інше майно, що було заховане “Луговим”, який в ході жорстоких допитів міг видати інформацію органам УМДБ. Приблизно в березні 1951 р. на зустрічі з симпатиками ОУН в Кам’янець-Подільській обл. “Степан” та його бойовик “Нечай” також були схоплені радянськими спецслужбами. Так, у травні 1951 р. з групи “Лугового” залишилося близько п’яти членів (“Черник”, “Змагун”, “Шепель”, “Мирон” та “Сурмач”)²⁶.

Вінницький надрайонний провідник “Черник” намагався налагодити зв’язок із підпільниками сусідньої Кам’янець-Подільської обл., насамперед для отримання інструкцій щодо роботи й необхідних засобів для організації підпілля у Вінницькій обл. Утім, органи УМДБ всіляко перешкоджали комунікуванню оунівського підпілля, тому лише після декількох спроб вдалося вийти на керівника Віньковецького надрайонного проводу Василя Николина-“Богдана”, а за сприяння “Малого” вдалося зв’язатися з Кам’янець-Подільським окружним провідником Миколою Качановським-“Скобом”, якому було перепідпорядковано групу “Черника”.

В кінці червня 1951 р. на території Кам’янець-Подільської обл. відбулася нарада оунівців, яку організував “Скоб”. Присутні на ній “Черник”, “Шепель”, “Сурмач”, а також підпільники Кам’янець-Подільської обл. Михайло Криса-“Кобзар”, Михайло Оліярник-“Богдан”, Віталій Мельник-“Орлич” вирішили відокремити “Сурмача” від Вінницької групи; “Шепель” залишався з “Мироном”, “Черник” із “Змагуном”. Тоді ж доповідач “Скоб” детально окреслив територію антирадянської діяльності кожної з груп. Наприклад, група “Шепеля” водночас працювала в Уланівському, Калинівському, Хмільницькому р-нах Вінницької обл.²⁷. У затриманого 26 грудня 1951 р. Григорія Левка-“Шепеля” репресивні органи вибили зізнання: “Після захоплення органами УМДБ “Лугового”, а потім “Степана” і “Нечая” ще в травні-червні місяці 1951 р. я отримав наказ від провідника “Малого” припинити всякі відносини з колишніми організаційними зв’язками оунівського підпілля, так як вони можуть бути відомі органам УМДБ із свідчень “Лугового”, “Степана” і

²⁴ ГДА СБУ. – Ф. 5. – Спр. 67825. – Т. 5. – Арк. 266–267.

²⁵ Там само. – Т. 1. – Арк. 11–12.

²⁶ Там само. – Т. 3. – Арк. 220–221.

²⁷ Там само. – Арк. 222–223.

“Нечая”... Після зустрічі з “СК-9” він наказав залишити регіон нашої колишньої діяльності і перейти в інший”²⁸.

Приблизно в липні 1951 р. відбулася наступна зустріч підпільників зі “Скобом”, після якої останній перевірив стан роботи у Вінницькій обл. Протягом десяти днів він інспектував явочні та конспіративні квартири, детально знайомився з суспільною-політичною ситуацією у регіоні, настроями населення. Згодом “Скоб” провів нараду у Митківському лісі Барського р-ну Вінницької обл. за участю “Скоба”, “Шепеля”, “Мирона”, “Богдана”, “Терентія”, “Ромка”²⁹.

Загалом в другій половині 1951 р. на території Кам’янець-Подільської та Вінницької обл. під керівництвом “Скоба” спорадично діяли такі групи: перша – Григорія Левка-“Шепеля” (Вінницька обл., входили “Шепель” і його бойовик Григорій Триндяк-“Мирон”); друга – Петра Колісника-“Черника” (Вінницька обл., входили “Черник” та Володимир Юркевич-“Змагун”); третя – Михайла Криси-“Кобзаря” (Кам’янець-Подільська обл., входили “Кобзар”, “Богдан” (бойовик), Володимир Скоренький-“Богун” (бойовик), Віталій Мельник-“Орлич” (бойовик)); четверта – “Сурмача” (Кам’янець-Подільська обл., входили “Сурмач” та “Коваль” (бойовик)); п’ята – Василя Николина-“Богдана” (Кам’янець-Подільська обл., входили “Богдан”, Михайло Ганзюк-“Терентій” (бойовик), “Ромко” (бойовик)). Щоправда, в другій половині 1951 р. завдяки оперативним заходам радянським спецслужбам вдалося захопити або ліквідувати членів групи “Шепеля” (26 грудня 1951 р.), “Сурмача” (28 вересня 1951 р.), частково групу “Кобзаря”, з якої 7 липня 1951 р. на Київщині було вбито підпільників “Богун” та “Орлича”, а також групу “Богдана” (20 жовтня 1951 р.), за винятком оунівця “Ромка”. Пропагандистсько-виховні акції частково проводили лише групи “Черника”, “Кобзаря” і “Богдана”³⁰.

Так, у повоєнні роки завдяки Й. Демчуку та іншим оунівцям на Вінниччині діяла мережа підпілля Вінницького надрайонного проводу ОУН (б), насамперед у Калинівському, Вінницькому, Літинському Жмеринському районах області. Цей надрайонний провід безпосередньо підпорядковувався Кам’янець-Подільському окружному проводу ОУН. Більшість керівників проводу були делеговані з Тернопільської, частково з Дрогобицької обл. Як свідчать документи допитів радянських силових структур, мережа підпілля була не чітко структурованою і постійно змінювалася залежно від проведення чекістсько-військових заходів. Завдяки залученню агентури до боротьби з визвольним рухом оунівське підпілля на Вінниччині було ліквідовано наприкінці 1951 – на початку 1952 рр. Аналогічні структури Карпатського краю ОУН проводили оборонно-визвольні акції до 1954 р. Сподівання органів радянської влади на швидку повосенню ліквідацію українського визвольного руху не виправдалися.

²⁸ Там само. – Арк. 226–231.

²⁹ Там само. – Арк. 224.

³⁰ Там само. – Т. 3. – Арк. 225–226.

Vitaliy Solovey. Vinnyts'kyi nadrayonnyi provid OUN (b): structure, propaganda measures (1949–1951)

The article analyzes the features of the underground struggle of Vinnitsa nadrayonnyi provid OUN (B) 1949–1951 years. Special attention is paid to the complement of the Ukrainian underground activity and its spread, propaganda and communicatory activities among the population. Cooperation of the members of the liberation movement of western region with neighboring Kamianets-Podilskyi region is also traced. The article reveals the management of MGB USSR as for liquidation of OUN structures in Vinnytsia region.

Keywords: Vinnitsa nadrayonnyi provid OUN (b) UMGB, propaganda and communicatory activities.